

Kun maailma uusiksi ajateltiin

When the world was rethought

Eeva Berglund

Suomenlinnan seminaari 1968 avarsi suunnittelun näkökulman koko ympäristöön ja maailmanlaajuiseksi.

Radikaali 1960-luku toi mukanaan paljon muutakin kuin laittomia huumeita ja kapi-noivaa tapakulttuuria; arkkitehtuurissa 1960-luvun vapaa ilmapiiri avasi uusia teknoutopian mahdollisuuksia. Uuden ajattelun keskeinen hahmo oli yhdysvaltalainen Richard Buckminster Fuller (1895–1983), teknologisen pelastuksen saarnamies ja toisinajattelija. Hänen näkemyksensä siitä, miten 1900-luvun sosio-ekonomiset ongelmat ratkaistaan, vetosi niin teollisuusmiehiin ja sotilaisiin kuin hippeihinkin.

Fuller kutsuttiin luennoimaan myös Suomeen. Vuonna 1968 Suomenlinnan heinäkuussa idyllissä pidettiin seminaari ”Teollisuus, ympäristö, tuotesuunnittelu”, jonka ulkomaisiin luennoitsijoihin kuului Fullerin lisäksi toinen sen ajan kuuluisuus ja kestävä muotoilun pioneeri Victor Papanek (1927–1998) sekä yksi ruotsalaisen ympäristöliikkeen perustajahahmoista Hans Palmstierna (1926–1975) ja tunnettu arkkitehtuuriteoreetikko Christopher Alexander (s. 1936). Kaikkien puheenvuoroissa korostui tieteellisyys. Luennot ja työpajat rahoitti vastaperustettu Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Seminaarin järjestelykomiteaan kuuluivat diploma-nsinöörit ja teekkariaktiivit Harri Hintikka ja Matti Kaje, nuoret arkkitehdit Juhani Pallasmaa ja Tom Simons sekä sisustusarkkitehtuurin opiskelija Yrjö Sotamaa. Seminaarin syntyyn vaikuttivat opiskelijoiden ja nuorten ammattilaisten tyytymättömyys vallitsevaan tilanteeseen ja uudistuksen halu.

Eettinen design ja ympäristöajattelu

Pohjoismaiden muotoilu ja yhteiskunnalliset arvot olivat tehneet teollisen muotoilun ja ympäristösuunnittelun professori Papanekiin syvän vaikutuksen. Hänen mielestään hänen oma ammattikuntansa oli ”munannut” kaikin tavoin ja arkkitehtien, teollisten muotoilijoiden ja kaupunkisuunnittelijoiden olisi ollut parasta ”lakata

kokonaan työskentelemästä”. Papanek luennoi Suomenlinnassa muun muassa turhasta kurjuudesta, josta miljoonat joutuvat kärsimään, ja mehutölkistä tehdystä radiosta. Hänen run-

saat esimerkkinsä lähtivät paikallisista haasteista – kuten poron teurastamisesta, jota kehitettiin seminaarissa suunnitteluharjoituksella ja sen toteutuksella – mutta viesti oli globaali.

KRISTIAN RÜNEBERG / SUOMEN VALOKUVATAITEEN MUSEO

alla | below
Viktor Papanek Suomenlinnassa 1968.
Viktor Papanek in the Suomenlinna
seminar, 1968.

alla | below
Seminaaritunnelmaa.
The seminar was held on the fortress
island of Suomenlinna.

Tärkeä hahmo seminaarin toteutumisessa oli muotoilija Kaj Frank (1911–1989). Vanhempaa sukupolvea edustanut Franck teki vaikutuksen nuoreen kuulijakuntaan. Hänen koettiin olevan uuden ajattelun tukija. Franck oli jo aiemmin kirjoittanut ruotsalaiseen *Form*-lehteen omasta voimattomuuden tunteestaan seurattuaan kiihtyvää tapahtumasarjaa. “Tämä hävittää vähitellen luonnonmaiseman ja muuttaa sen nopeasti uudeksi materiaaliksi, kulttuurijätteeksi, joka saastuttaa ilman ja joka laskeutuu paksuna kerroksena maapallon yli jokien juoksuihin ja meren pohjalle.” (Simons 2011).

Kunnianhimoisimmat tavoitteet luennoitsijoista oli Fullerilla, joka lupasi tuottaa uutta ja parantaa maailman yhdistämällä mielikuvitusta ja matematiikkaa. Fullerille maailma oli suljettu systeemi, jonka toiminnan pystyi luetteloimaan määrinä, taajuuksina ja aaltopituuksina. Maailman raaka-aineita käsittelevällä luennolla Suomenlinnassa ainakin yksi kuulija nukahhti: “Kerran heräsin kuparin kohdalla, nukahdin taas ja heräsin uudestaan sinkissä”, muistelee seminaariin arkkitehtiotiskelijana osallistunut Tapani Launis. Tuntikausia jatkuneet luennot innostivat silti, sillä niiden sisältö kuulosti jopa häikäisevän itsestään selvältä. Kuten koko seminaari, luennot pukivat sanoiksi asioita, jotka olivat ilmassa mutta joita ei oltu Suomessa aiemmin tällä tavalla käsitelty. Ympäristön- eli miljöösuojelun käsitteleminen maailmanlaajuisena asiana oli täysin uutta, samoin tiedon ja koneen kauaskantoinen yhdistely.

Seminaari ajoi myös suunnittelun opetuksen uudistamista. Käsityöperinteen sijaan tarvittiin teollistuvaan ja kaupungistuvaan yhteiskuntaan sopivia toimintatapoja, kaikissa mittakaavoissa. Tarvittiin tieteellisesti perusteltua ja rationaalista, siis epäpoliittista, huomispäivän ympäristöjen muokkaamista.

Seminaarin jälkivaikutuksia

Suomenlinnan seminaarin vaikutus on kantautunut 2000-luvulle asti. Vuonna 2009 Sitraan perustettiin Helsinki Design Lab jatkamaan seminaarin

KRISTIAN RUNEBERG / SUOMEN VALOKUVATAITEEN MUSEO

aloittamaa työtä. Vuoteen 2013 saakka toiminut yksikkö pyrki kestävään kehitykseen uuden vuosituhannen keinoin mutta noudattaen vuoden 1968 seminaarin periaatteita, kokonaisvaltaista ajattelua ja design-painotteista innovointia. Helsinki Design Lab korosti ihmiskeskeisyyttä ja lähestyi muotoilua muunakin kuin esteettisen arvon tuottajana. Se ankkuroi toimintansa paikalliseen muotoilun perinteeseen, vaativien luonnonolojen inspiroimaan suomalaisen kekseliäisyyteen. Samoja asioita ihailtiin myös Suomenlinnassa 40 vuotta aiemmin.

“Seminaarin synnyttämää kunnianhimoa ei juurikaan kyseenalaistettu, mikä näin vuosikymmenten jälkeen tuntuu naivilta”, arvioi Yrjö Sotamaa. Irtiotto sodan jälkeisestä ilmapiiristä oli kuitenkin pakko tehdä. Herättyään uuteen todellisuuteen nuoret suunnittelijat eivät enää halunneet tuhlata aikaansa toisarvoisiin asioihin. Maailmaa rasittavien epäoikeudenmukaisuuksien korjaaminen kutsui. Kuten opiskelijat tänäkin päivänä, he tarttuivat mieluummin vaikeisiin kuin tavanomaisiin ongelmiin. Itseluottamus, lahjakkuus ja kansainväliset kontaktit auttoivat heidät matkaan. **ark**

The 1968 seminar on the Suomenlinna fortress island in Helsinki broadened the Finnish design perspective to be world wide.

Along with the radical 1960s came more than illegal drugs and rebelliousness; in architecture the permissive mood of the times opened up new techno-utopian possibilities. A central figure of the new thinking was the American Richard Buckminster Fuller (1895–1983), a nonconformist preacher of technological salvation. His views on how to solve the socio-economic problems of the twentieth century made an impression on business and military circles as well as on hippies.

Fuller was also invited to lecture in Finland. In July 1968 he participated in a seminar held on the historic Suomenlinna fortress island under the title “Industry, Environment and Product Design”. Besides Fuller, the seminar’s international guests included another celebrity and pioneer of sustainable design Victor Papanek (1927–1998), a leading Swedish environmental thinker Hans Palmstierna (1926–1975) and the well-known architect and theorist Christopher Alexander (born 1936). All conveyed a strongly scientific message. The lectures and workshops were funded

fuller lupasi parantaa maailman yhdistämällä mielikuvitusta ja matematiikkaa

by the newly established Finnish Innovation Fund (Sitra). The organising committee included engineering graduates and student association activists Harri Hintikka and Matti Kaje, the young architects Juhani Pallasmaa and Tom Simons as well as the future rector of the Helsinki University of Industrial Art, then a student of interior design, Yrjö Sotamaa. Part of the impetus for the event was dissatisfaction with the status quo and a desire for change among students and young professionals.

Ethical design and environmental thought

Nordic design and social values had made a deep impression on Papanek, a professor of industrial and environmental design. As far as he was concerned, his own profession had “screwed up” in every way and the best thing architects, industrial designers and urban planners could do was to “stop working entirely”. Papanek’s lecture topics on Suomenlinna ranged from the unnecessary deprivation afflicting millions to how to build a radio from a juice can. His prolific examples were rooted in local challenges – such as those of culling reindeer, the focus of one of the seminar’s practical design workshops – but his message was global.

An important background figure of the event was the Finnish designer Kaj Franck (1911–1989). Representative of an older generation, Franck also made an impression on the young audience. Later they would remember him as a champion of new ways of thinking. Writing in the Swedish magazine *Form*, Franck had already spelled out his own sense of futility in the face of the “conglomerate of cultural waste poisoning the atmosphere and shrouding the earth” (Simons 2011).

Of the lecturers, the most ambitious

was Fuller who promised to deliver something new and to heal the world by conjoining imagination with mathematics. For Fuller, the world was a closed system, the functioning of which could be catalogued in quantities, frequencies and wavelengths. At one lecture on Suomenlinna, which dealt with the world’s natural resources, at least one member of the audience fell asleep: “I woke up at one point when he was on copper, fell asleep again and then woke up at zinc”, recalls Tapani Launis who was a student of architecture at the time. Yet, although they went on for hours, Fuller’s lectures were stirring, their message even blindingly obvious. Like the event as a whole, the lectures put into words things that were in the air but that had previously not been articulated in this way in Finland. Treating environmental protection as a global issue was totally new, as was the far-reaching combining of knowledge and machines.

The Suomenlinna seminar also sought to renew pedagogy in design and planning. A craft-based tradition needed to be replaced by practices more suited to an industrialising and urbanising society, on every scale. The search was on for scientifically based and rational, that is apolitical, ways to design tomorrow’s environments.

Afterwards

The Suomenlinna event carried over into the 21st century. In 2009, Sitra set up Helsinki Design Lab to continue its remit. Helsinki Design Lab, which operated until 2013, pursued sustainable design to suit the new millennium while honouring the principles of the 1968 seminar: strategic thinking and design-based innovation. Helsinki Design Lab emphasised human-centred design and saw it as adding more than aesthetic value. It anchored its activities in the local

alla | below
Seminaarissa toteutettu
Learning zone -rakennelma.
Learning zone installation
created during the seminar.

KRISTIAN RUNEBERG / SUOMEN VALOKUVATAITEEN MUSEO

tradition of design and a local inventiveness born from Finland’s demanding environment. These very same things were admired 40 years earlier on Suomenlinna.

“We barely questioned the ambitions put forward at the seminar, which after all these decades does feel naive”, reflects Yrjö Sotamaa. Yet, they felt a compulsion to break away from the post-war mood. Hav-

ing woken up to a new reality, the young designers no longer wanted to waste their time on matters of secondary importance. They were called upon to fix the injustices afflicting the world. Like students today, they preferred to tackle the tough rather than the conventional problems. Self-confidence, talent and international connections helped them on their way. **ark**

LÄHTEITÄ | SOURCES

- Haastattelut vuonna 2015 | Interviews in 2015 with: Juhani Pallasmaa, Tom Simons, Yrjö Sotamaa, Tapani Launis, Jukka Noponen (Sitra).
- Iain Boal, Janferie Stone, Michael Watts, Cal Winslow (eds.): *West of Eden. Communes and Utopia in Northern California*. PM Press 2012.
- Greg Castello: “Hippie Modernism. How Bay Area design radicals tried to save the planet”, *Places journal*, October 2015. <https://placesjournal.org/article/hippie-modernism/>
- Alison J. Clarke: “Actions Speak Louder”: Victor Papanek and the Legacy of Design Activism”, *Design and Culture* Vol.5(2), 2013. pp. 151–168.
- Kaisu Savola: *When Beauty is Not*

Enough to Save the World: A Short History of the Scandinavian Design Students’ Organisation 1966–1969. MA Dissertation, Royal College of Art, History of Design Programme, London 2015.

- Tom Simons: “Kaj Franckin puutarhat” teoksessa Marianne Aav, Eeva Viljanen (toim.): *Kaj Franck. Universaaleja muotoja*. Designmuseum 2011. s. 280–297. |

Tom Simons: “Kaj Franck’s gardens” in Marianne Aav, Eeva Viljanen (eds.): *Kaj Franck. Universal Forms*. Design Museum 2011. pp. 280–297.

- Fred Turner: “A Technocrat for the Counterculture” in Hsiao-Yun Chu & Roberto G. Trujillo (eds.): *New Views on R. Buckminster Fuller*. Stanford University Press 2009.